

Dört yürekli dev

Sungur Savran

20. yüzyılın büyük filozofu ve Fransız halkının vicdanı Jean-Paul Sartre'ın Fransa'nın Cezayir savaşına karşı muhalefeti dolayısıyla tutuklanması söz konusu olduğunda gerici Fransız devlet başkanı General Charles de Gaulle'ün "ama Sartre aynı zamanda Fransa'dır" dediği rivayet olunur. Yaşar Kemal Türkiye'ydi! Onsuz bir Türkiye hayal edilmesi bile güç bir şey!

Yaşar Kemal sadece Türk dilinin en iyi romancısı değildi. Sadece Türkiye'nin ovasını dağını, kurdunu kuşunu, köylüsünü kentlisini en iyi anlatan insan değildi. Sadece bu toprakların bütün sömürülen ve ezilenlerinin şaha kalkmış ifadesi değildi. Yaşar Kemal yalnızca Kürt ile Türk'ün mutlu evliliğinin ne güzel bir şey olacağını şahsında cisimleştiren bir insan değildi. Aynen Sartre'ın Fransa için olduğu gibi, bu toplumun, halkının, vicdanlı insanların vicdanı idi. Hayatı boyunca ezilenin yanında olmakta en ufak bir tereddüt göstermedi. Yitireceği çok şey olduğu halde, ister işçi sınıfı davası için, ister düşünce özgürlüğü için, ister Kürt halkının hakları için sesini yükseltti. 1994'te 70'ini aşmışken yargılandı, 2002'de 80'ine merdiven dayamışken hapis cezasına çarptırıldı. Ama yılmadı. O köylülere has gür sesiyle, o dev bedeniyle ben buradayım diye kükredi, susmam dedi, meydan okudu. Çukurova yoksulunun isyanını dile getiren İnce Memed'i yazmakla

kalmadı. İnce Memed oldu!

Yaşar Kemal sadece bizim için değil, bütün dünya için de Türkiye'dir. Birçok Türk ve Kürt anlatacağım deneyimi yaşamıştır. Arjantin'den Endonezya'ya, dünyanın neresine giderseniz gidin, insanlar Türkiyeli olduğunuzu öğrenince, gözlerinde bir pırıltı, dudaklarında bir tebessüm, iki isimden birini ya da ikisini birden telaffuz ederler: elbette Nâzım Hikmet ve ama aynı zamanda Yaşar Kemal! Hepsi onun adı kadar, hatta ondan da çok "Memed My Hawk"u, "Memed le mince"i, "El Halcón"u, "Memed mein falke"yi, "Memed il falco"yu sorar. İnce Memed, dünyanın en çok tanınan roman karakterlerinden biridir. Sanki Dostoyevskiy'in Raskolnikov'u, Balzac'ın Vautrin'i, Fuentes'in Artemio Cruz'u ya da Goethe'nin Werther'i ile birlikte ikonlar dünyasında bir masanın etrafında oturmuştur! Bir İnce Memed'i dünya tarihine bırakmak bile bir yazar, bir insan için büyük bir başarıdır, büyük bir onurdur. İşte Yaşar Kemal bu büyük onurun sahibidir. O, insanlığın Nobel'ini almıştır.

Bu dünyaya gelmiş bizi onurlandırmıştır. Şimdi artık aramızda yok, ama Yaşar Kemal hep 20. yüzyıl Türkiye'si'nin en büyük birkaç isminden biri olacaktır.

Yoksul Kürt köylüsü

Daha önce sanıyoruz Yılmaz Güney ile ilgili olarak dikkat çekmiştik. Britanya edebiyatçıları arasında ana dili İngilizce olmayan İrlandalılar (Oscar Wilde'dan James Joyce'a, George Bernard Shaw'dan şair Yeats'e kadar) büyük ağırlık taşır. Ne tuhaf Türkiye'de de Kürtler, hem de edebiyatta, dilin en belirleyici olması gereken yerde önemli bir konuma sahip. Cemal Süreya'dan Ahmet Arif'e Türkçe'nin nice şairi Kürt'tür. Aragon'un dediği gibi belki de "*La souffrance enfante le songe*". "İstirap rüyanın anasıdır" yani.

Ama "Kürt Yaşar" bunlar arasında birinci sırada gelir. Yaşar Kemal Türkmen köyünün neredeyse tek Kürt ailesinden geliyor, Türkçe'yi daha iyi öğreniyor, aile onunla Kürtçe konuşurken o Türkçe cevap veriyor. Türkmenlerce dışlandığını hiç hatırlamıyor, Türkçe ve Kürtçe öylesine tuhaf ama doğal bir bileşim olarak hayatını zenginleştiriyor. Daha sonra 1960'lı yıllarda İngilizce'den sosyalizm hakkında kitaplar çevirdiği için yargılanacak. Ama İngilizce bilmiyor! Başkalarının, diyelim askerde olan yoldaşlarının, çevirilerinin sorumluluğunu üstlendiği için. İlahi Türkiye Cumhuriyeti devleti! "Kürt Yaşar"ı Kürtlükten yargılamakla yetinmemişsin, bir de "İngiliz

Kemal” diye yargılamışsın!

Yaşar Kemal’in öyküsü tam yüz yıl önce başlıyor. Hayır, yüz yıl önce doğmadı, ama onun tarihini ve dolayısıyla bizim tarihimizi belirleyecek olay, 1915’te Rus orduları Van’ı işgal edince yaşanıyor. Kürt ailesi Van’dan yola çıkıyor, Çukurova’ya yerleşiyor. Böylece, *dengbej* ruhlu Kürt köylüsü, Çukurova’nın sadece tarımsal olarak değil, asıl insan duyarlılığı bakımından bereketli topraklarıyla buluşuyor, ortaya Yaşar Kemal çıkıyor.

Yaşar Kemal’in ailesinin Çukurova’nın yoksul Hemite köyüne yerleşmesini bir anlatışı var, Ermeni soykırımının bu 100. yıldönümünde sözünü etmeden geçmek günah olur. Aile Van’dan Adana’nın Kadirli ilçesine varınca, babası, kendisine hatırı sayılır bir kişi tarafından verilen mektubu İskân Komisyonu Başkanı Arif Bey’e veriyor:

“Bak Kürdoğlu, sana bir konak veriyorum ki kasabanın en güzel konağı. Sana tarlalar veriyorum ki, ovanın en bereketli toprakları. Sen kardeşimiz, büyük hürmet ettiğimiz Hurşit Beyden geldin çünkü.(...) Ben de sana Şemal’in konağını, tarlalarını veriyorum.”

“İstemem.”

Arif Bey, bir deri bir kemik adam. Sinirli mi sinirli.

“Öyleyse niçin geldin buraya? Bu mektubu bana niçin getirdin?”

“Beni bir yere yerleştir, diye.”

“Yerleştiriyorum ya işte. Hem de en iyi eve.”

“Ben ev istemem.”

“Niçin?”

“Anam dedi ki.”

Arif Bey küplere biniyor.

“Anan sana ne dedi?”

“Anam dedi ki, yuvasından atılmış kuşun yuvası başka kuşa hayretmez.”

“Onlar kuş değil Ermeni.”

Babam:

“Kuş.”

Arif Bey:

“Ermeni.”

Kuş, Ermeni, Ermeni, kuş, bu tartışma bir süre sürmüş gitmiş. En sonunda Arif Bey çileden çıkmış, Hurşit Beyin mektubunu yırtmış, öfkeyle de çiğnemiş, bütün sesiyle bağıryormuş, mektubu ayağının altında çiğnerken, “işte böyle olur Hurşit Bey, işte böyle olur bu vazalak Kürtleri bana gönde-

rirsen, işte böyle olur.”

Hemen oradan iki candarma çağırmış, babamı göstermiş, “bunları alın doğru kayalık Hemite köyüne götürün.” (...)

Babam her zaman, her yerde söylemiş, “Allah anamdan, Ermeniden, kuştan razı olsun, beni bol kayalıklı Hemite köyüne gönderdiler, ben bol insanlıklı bir köye düştüm.” (*Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor: Alain Bosquet ile Görüşmeler*, 2. Baskı Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2005, s. 31.)

İşte ezilen ezilenin halinden böyle anlar!

Ama Yaşar Kemal sadece ezilen ulustan değildir. Daha bile önemlisi, bir yoksul Köylü ailesinin içinde büyümüş, yoksul köylülüğün kapitalist bir toplumda yaşadığı bütün sorunları yaşayan bir çocuk olarak yetişmiştir. O, “Anadolu, İran ve Kafkasların en ünlü eşkiyası” Mahiro Dayı'nın yeğenidir! Baba, Yaşar Kemal henüz beş yaşına bile gelmeden camide kalbinden bıçaklanarak öldürülünce zaten alçakgönüllü bir hayat sürdürmekte olan aile köyün en yoksulu haline geliyor, yarıcılıkla geçiniyor. Köyde süründükleri yetmiyor, daha sonra Kadirli'ye taşındıklarında harap bir evde oturuyorlar. Küçük Yaşar Kemal pamuk tarlalarında ırgat, öğrenci Yaşar Kemal pamuklu fabrikalarında işçi, daha neler neler yok ki, kavun karpuz bostanında bekçilikten arzuhalcilğe, kütüphane memurluğundan traktör şoförlüğüne kadar!

Okulla ilişkisi müthiş zorlu. İlkokulu bir saatlik mesafede bir köyde okuduktan sonra ortaokula devam edebilmek için yüz kilometreden fazla yürüyerek kasabaya gidiyor. Yü-rü-ye-rek. Orada cumhuriyetin ilk kuşaklarında görülen gönül cömertliği ve aydınlanma heyecanına sahip öğretmenlerle tanıştığı için biraz daha okuyor. Ama Türkiye'nin en önemli aydınlarından biri olan bu adamın “ortaokuldan terk” düzeyinde eğitimi olduğunu biliyor muydunuz?

Yaşar Kemal'in 20. yüzyıl Türkiye'si açısından büyüklüğünü tartarken ilk altı çizilmesi gereken mesele işte budur: Ana dili Türkçe olmayan eğitimsiz bir yoksul köylüdür romanlarıyla Türkiye'ye kendini tanıtan! Daha doğum tarihi bile kesin biçimde bilinmeyen bir köylü. Ne ikinci savaş öncesinin Paris boheme'ye takılmış ya da Nazi Almanyası'nda eğitim ve disiplin görmüş, konaklardan çıkmış çocukları, ne ikinci savaş sonrasında “kolej”lerde okuyan, sonra da gittikçe daha büyüyen kabileler halinde İngiltere’lerde, Amerika’larda eğitim gören apartman çocukları. Yalın ayak bir çocuk olarak büyümüş biridir Türkiye ve dünya aydınlarına parmak ısırtan! Hem de ana dili olmayan bir dilde söylemiştir masallarını!

Burada dur okuyucu! Bir burjuva, bürokrat ya da eğitimli modern küçük burjuva aileden geliyorsan, bugüne kadar yoksul, “cahil” köylüleri nasıl küçümsediğini bir hatırla. “Andavallı” mı demedin, “Çemişgezekli” diye alay mı etmedin, hele hele Kürtse “keko” ve benzeri adlarla mı aşağılamadın? Aklını başına toplasan iyi edersin! Yok, eğer işçi veya yoksul köylü köken-den geliyorsan, o zaman okumamış olmanın, dil bilmemenin, dünyayı görmemiş olmanın ezikliğini at üstünden!

Yaşar Kemal bunu bu şekilde hiç dile getirmemiştir, ama sınıf toplumunun yüzünde patlayan bir şamardır o! Bilgeliğiyle susmuştur, içinden taşan sıcaklığıyla “deli Kemal” bütün burjuva çocuklarıyla arkadaşlık etmiş, onların usullerini öğrenmiş ve uygulamıştır. Ama dile getirmesi gerekmezdi, tüm varlığı ile, tüm yaşamı ile, işçiyi köylüyü küçümseyen bütün burjuvaların ağzına sürülmüş biberdir Yaşar Kemal!

Nedenini uzun uzadıya anlatacak değiliz. Yaşar Kemal elbette özel bir insandır. Dokuz yaşında “Âşık Kemal” olarak şöhreti köyünün dışına taşmıştır, doksan yaşında romancı olarak şöhreti arşı âlâyı tutmuştur! *Dengbejlik*ten romancılığa iki ayrı toplumun, neredeyse kapitalizm öncesi bir köy toplumunun ve kapitalist dünya toplumunun sanatlarında başarı gösterebilmiştir. Ama Yaşar Kemal’in tarihini biraz bilenler, onda doğanın bilgeliği olduğunu görürler. O, kelebeklerle, yılanlarla, tavşanlarla birlikte büyümüş, Havva Ana diye andığı köylüsü kadınla birlikte kartalını tedavi edip göğesalmiş, arılarla dost olmuş (“tek yanlı değil”, diye ekliyor, “onlar da beni ısırılmazlardı”) bir çocukluk çağından geliyor. O, doğanın büründüğü bütün renkleri tek tek bütün tonlarıyla hatırlıyor. O, ağaçların, çiçeklerin, hatta çalıların çocuğudur. O Toroslarla Çukurova’yı, Çukurova ile Akdeniz’i tek bir maddede birleştiren düş gücünün çocuğudur. Sonra, daha da önemlisi, o, zengin mahallelerinde, konaklarının ya da sitelerinin kuytusunda, gösterişli okullarının rahat mekânlarında kendi kendini yalıtan sosyal sınıfların çocuklarından farklı olarak karada karınca, denizde balık, havada kuş kadar çok olan işçiyi ve yoksul köylüyü tanıyan bir hayattan gelmiştir. Emeğin insanların içinden, onların bilgeliğinden feyiz alarak gelmiştir.

Türkiye’nin edebiyat ve sanatta yarattığı doruklara bir bakın. Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Yılmaz Güney. Hepsi ya köylü ya da işçilik yapmış. Hepsi halkın içinden gelmiş. Bir tek Nâzım Hikmet “paşa torunu” ya da “yalı çocuğu”. Ama Nâzım’ı da, devlet sağ olsun, hapiste Anadolu ile tanıştırmış! Nâzım’ın en büyük şiirlerinin bir kısmı, en azından *Memleketimden İnsan Manzaraları*, halktan insanlarla aynı koşuğa yatmasa, ayağında ta-

kunya dolaşmasa, atölyede işçilerle birlikte kumaş dokumasa yazılamazdı! Bunlar üniversitede öğrenilmiyor, hanımefendiler, beyefendiler! Ne Koç'ta, Sabancı'da, ne Harvard'da, Sorbonne'da!

Marksist!

Yaşar Kemal son yıllarında çevrenin yılmaz bir savunucusu olmuştu. 2000'li yıllarda Kürt halkını savunduğu için baskı görmüştü. 1990'lı yıllarda ise düşünce özgürlüğü, cezaevinde açlık grevleri, gözaltında kayıplar gibi davalara destek veriyordu. Dolayısıyla, genç kuşaklar, genç kuşaklar derken ta 40'ında olanlar, yani artık orta yaşa adım atmışlar bile şu gerçeği bilemeyebilirler: Yaşar Kemal Marksistti!

Doğum tarihi bilinmiyor dedik, Yaşar Kemal kendisinin büyük ihtimalle 1923'te doğduğunu söylüyor. 1940'lı yıllara gelindiğinde Marksizmle tanışmıştır. Çukurova'nın bereketli topraklarında kimler geçmemiş hayatından. Bursa Cezaevinde Nâzım'la üç yıl yatmış Orhan Kemal, dedeleri Âbidin Paşa'nın valilik yaptığı Adana'ya kendileri sürgün olarak yollanmış olan Âbidin ve Arif Dino kardeşler, Adana fabrikalarında sosyalist işçiler... Sonra ver elini İstanbul. Orada da sol çevrelerle ilişkiler. Ama asıl 1960'lı yıllar: Yaşar Kemal hâlâ Türkiye'nin tarihinde en kitlesel sosyalist parti deneyimini temsil eden 1960'lı yıllar Türkiye İşçi Partisi'nin yürütmesinde görev yapmıştır.

Burada bir daha dur okuyucu! Yaşar Kemal ilk romanı *Sarı Sıcak*'ı 1951 yılında yayınlamıştır. Kendi tahminine göre 28 yaşındadır. 32 yaşında, 1955'te ise İnce Memed önce tefrika edilir, sonra kitap olarak yayınlanır. Aralarında Nurullah Ataç ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi Marksizme en ufak bir yakınlığı olmayan ünlü edebiyatçıların bulunduğu bir jüri o yıl Varlık Edebiyat Ödülü'nü İnce Memed'e verir. Bu, Yaşar Kemal'in değil, onların onurudur! Yine aynı yıl Varlık dergisinin okurları arasında yapılan bir ankette Yaşar Kemal yılın romancısı seçilir. Şöhret Yaşar Kemal'e erken gelmiştir. Sonra İnce Memed çeşitli dillere çevrilmeye başlar. Yaşar Kemal'in ünü köyün değil ülkenin dışına taşar. 1960'lı yıllar geldiğinde Yaşar Kemal dünyaca tanınan bir yazardır.

Ama bu hiçbir biçimde onun sosyalizmin partisine yürütme kurulunda yer alacak kadar zahmetli bir tarzda hizmet etmesine engel olmaz. Edebiyatçıların ve sanatçıların sosyalist politika ile ilişkisi her zaman karmaşık olmuştur. Kültür insanının siyasi görüşlerini profesyonel devrimci ya da politikacı ile aynı cetvelle ölçmek, aynı ölçütlerle değerlendirmek yanlıştır.

Çünkü çoğu kültür insanı dar anlamda örgütsel politikadan uzak durur. Büyük edebiyatçılar ve sanatçılar arasında bunun istisnaları parmakla gösterilecek kadar azdır. Dünyada ilk akla gelen örnek Meksika duvar ressamı Diego Rivera ile David Alfaro Siqueiros'tur. Rivera hem Stalinist Komünist Partisi'nin, hem de Trotskist partinin Merkez Komitesi'nde görev yapmıştır. Siqueiros ise Meksika'da yaşamakta olan Trotskiy'e elde silah saldırarak kadar Stalinist partiye angaje olmuştur.

Bizde önde gelen örnek, 23 yaşında Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne üye seçildikten sonra hayatını bir komünist militan olarak geçiren ve yine TKP'nin en üst organının üyesi olarak hayata gözlerini yuman Nâzım'dır. Ama işte bir de Yaşar Kemal var. 1960'lı yıllarda Türkiye sosyalizmi ilk baharını yaşarken Yaşar Kemal partinin önde gelen isimlerindendir. Hem de sadece "Kültür Komisyonu"nda falan değil, Merkez Yürütme Kurulu üyeliği, Propaganda Kolu başkanlığı düzeyinde!

Yaşar Kemal, daha sonra 1990'lı yıllarda, bu konuda nasıl hissettiğini bir Fransız aydınının kendisiyle yaptığı bir röportajda şu sözlerle açıklamıştır:

Ben sosyalist militanım ve Marksistim. Bunu en geniş anlamda söylüyorum. Militanım derken, kendimi hiçbir zaman dar kalıpların içine hapsedmedim. Bunu insanın, her yönüyle yüzde yüz bağımsızlığı olarak anladım. Bunu böyle anlarken Marksizmin kurallarını özümsemişimi sanıyorum. Marksizmin insan özgürlüğüne, birey ve düşünce özgürlüğüne bir tuzak olduğunu hiç sanmıyorum. Tam aksine Marksizme bireyin kurtuluşu, insanlığın özgürleşmesi diye bakıyorum. 1844 El Yazması benim için Kapital kadar önemli bir kitaptır. Marks için en büyük değer bireydir. Çünkü o yittiğinde onun yeri hiçbir zaman, hiçbir biçimde bir daha doldurulamayacaktır. Marksizm bana dünyaya bakmak için en aydınlık kapı oldu. Yaşamım boyunca bu düşünceyi yaşamla ölçtüm, yanıldığını görmedim. (*Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor*, a.g.y., s. 129)

Yazarın her vurgusu ile ortaklık hissetmeyebilirsiniz, ama Marksizme bağlılığının hiçbir ikirciklilik taşımadığını görmemek mümkün değil. 20. yüzyıl Türkiye'sinin onuru olmuş kültür insanları, bütün dünyanın tanıdığı ve saygıyla andığı kültür insanları, Nâzım Hikmet, Yaşar Kemal ve Yılmaz Güney hep Marksisttir. Yaşar Kemal bu Marksist kuşaktan son yolcu ettiğimizdir. Gelecekte genç Marksistler kendi ülkelerini tanıtmaya çalışırken nasıl yararlanacaklar o eski büyük yoldaşlardan!

Mecbur adam

Yazının burasında okuyucudan izin alarak konuyu azıcık kişiselleştireceğim. Ben Yaşar Kemal'i maalesef çok geç, ancak son yıllarda tanıdım. Onun için sözlü ve yazılı çeviri yapma şerefini tattım. Ama onu tanıyan herkes gibi benim de hemen kanım ısındı ona. Büyük edebiyatçılığının dışında, Çukurova'nın, Adana'nın tipik gönülçelen kişiliklerindendi. Saygıdan ve sevgiden ona daha baştan itibaren, hayatımda pek az kişi için kullanmış olduğum bir hitap şekliyle hitap ettim. "Yaşar Abi" dedim.

Yaşar Abi, kabı kabına sığmayan, adaletsizliğe, sömürüye, zulme, köleliğe hayatı boyunca isyan etmiş bir adamdı. Hayata bakışını en iyi anlatan onun "mecbur adam" kavramıdır. Benim bu kavramla özel bir deneyimim olduğu için hikâyeyi burada kişiselleştirdim. Önce kavramı Yaşar Abi'den dinleyelim. Sakarya Şeyhi'nin öyküsü:

Bağdadı almak için sefere çıkan Sultan Murad Konyaya gelerek karargâhını oraya kurdu. Başında büyük bir ordu vardı. Burada Başkumandan, Veziriazam, "Aman Padişahım, biz bütün orduyu aldık Bağdada gidiyoruz. İstanbulun burnunun dibinde, üstüne iki kere ordu gönderip yenildiğimiz Sakarya Şeyhi, Sakarya dağlarında olduğu gibi duruyor. Biz orada değilken bu Mehdi İstanbulu almaz mı?"

Padişah Seraskere buyruk verdi:

"Şu Arap atını, şu kılıcı, şu kürkü, şu tuğu al, ben ona üç tuğlu vezirlik ihsan ettim. Beş bin kişilik ordusunu da alsın, gelsin benim orduma katılsın. Mademki o Mehdidir, Bağdadı aldıktan sonra dünyayı birlikte düzeltelim, barışa, özgürlüğe, eşitliğe kavuşturalım. Sevaptır," dedi.

Serasker, Konyadan Sakarya dağlarına gitti ve Mehdiyi buldu. Tarihçi Sakarya Şeyhini çok güzel çizer. Abanoz gibi kara sakallı, genç, yakışıklı, uzun boylu, güleç yüzlü bir delikanlıydı, der.

Serasker, Padişahın isteklerini Şeyhe söyledi.

Sakarya Şeyhi:

"Kabul edemem," diye karşılık verir.

Serasker:

"Şeyhim, biz şimdi yüz binlerce kişilik orduyu aldık Bağdada gidiyoruz. (...) Şimdi, biz seni burada, İstanbulun burnunun dibinde, İstanbul, padişahsız, askersiz kalmışken böylece bırakamayız. Yüz binlerce kişilik orduyla

Konyadan senin üstüne yürüyeceğiz. Bak sana Padişahımız efendimiz üç tuğlu vezirlik veriyor. Sonunda Sadrazam da olursun, Şeyhülislam da...”

“Kabul edemem.”

“Biz dönüp seni yakalayacağız. Yasayı bilirsin: Seni yakaladıktan sonra Konyaya götürüp bir eşeğin üstüne seni ters bindirecek, üç gün Konya çarşısında dolaştırarak, aşağılayarak, gözlerini oyarak, mafsallarını kanırarak, derini yüzerek öldüreceğiz.”

“Biliyorum, kabul edemem.”

“Şeyhim sen deli misin?”

“Deli değilim, ben huruç etmeye mecbur bir kişiyim.”

Tabii Serasker’in her dediği olur. Sakarya Şeyhi işkence içinde öldürülür. Yaşar Kemal kıssadan hisseyi şöyle çıkarıyor:

Demek ki bu dünyada mecbur olan kişiler var, diye düşündüm gençliğimde. Sonra düşündükçe, okudukça dünyanın Sakarya Şeyhi gibi, baş kaldırmaya mecbur kişilerle dolu olduğunu gördüm. Dünyamızı bu baş kaldırmaya mecbur kişiler yapmış yapıyordu. Bu baş kaldıran kişiler insanlığın özüydü. Ve dünyayı onlar değiştirerek bu duruma getirmişlerdi. Bundan sonra da onlar dünyamızı değiştirerek, geliştirerek, kötülüklere karşı koya koya ileriye, daha insanca yaşanacak bir dünyaya götüreceklerdi. Üstelik de, her şeylerini, canlarını yitireceklerini, yenilgiyi bile bile savaşıma girecekler, bir de bakmışsınız ki, sonunda bunlar yengiyi ulaşmışlar. Çağımızda, günümüzde çok mecbur insan biliyorum. İş genelleştirirsek insanlık başkaldırmaya mahkumdur. Mecburlar, insanın içindeki başkaldırının eylemcileridir. (A.g.y., s. 169-171).

Sonra İnce Memed’i de bu “mecbur adam”ın bir örneği olarak uzun uzun anlatıyor ustamız.

Bu öykü *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor: Alain Bosquet ile Görüşmeler* başlıklı kitapta yer alıyor. Bu görüşmeler 1984-1989 arasında Rus-Fransız-Amerikalı yazar Alain Bosquet ile Yaşar Kemal arasında mektuplaşma yoluyla yapılmış. Fransızcası 1992’de, Türkçesi 1993’te önce Toros Yayınları’nda, sonra da Memed Fuat’ın Adam Yayınları’nda yayınlanmış. Ben bu kitabı birkaç yıl önce Yapı Kredi Yayınları edisyonundan okudum.

Arada başıma Sakarya Şeyhi ile ilgili bir olay geldi. Yaşar Abi ile artık tanışmışız. Birkaç sözlü çevirisini yapmışım. Sonra bana İngilizce’ye doğru

bazı yazılı çevirilerini yaptırdı. Kısa konuşma metinleri, diyelim demokrasi ve çevre sorunları üzerine. Sonunda esas büyük parça geldi: İnce Memed’in yeni İngilizce edisyonuna özel olarak yazılmış önsöz! Bu çeviriyi hâlâ çevirmenlik hayatımın en büyük onuru sayarım.

Önsözün içinde bir tarihi öykü var. Konusu ne? Sakarya Şeyhi! Mecbur adam. İngilizce’yi çeviri yapacak kadar iyi bilen ve şu anda bu yazıyı okumakta olan bütün okurlar düşünsün: Bu kavramı nasıl İngilizceleştirirsiniz? Akla kararı seçtim. Sonunda mecburen bir ölçüde indirgemeci de olsa “the committed man” olarak çevirmeye karar verdim. Yıllar sonra Alain Bosquet kitabının Fransızcası değil İngilizcesi’nin kendi kütüphanemde olduğunu fark ettim. Kitabın Türkçesini okumuştum, artık biliyordum ki “mecbur adam” kavramı burada da kullanılıyor. Baktım nasıl çevrilmiş diye, orada da “committed man”.

Asıl söylemek istediğim başka. Yaşar Kemal Alain Bosquet’ye “mecbur adam” kavramını anlattığında henüz 50’li yaşlarının başlarında, en fazla ortalarında. 12 Eylül’ün üzerinden belki beş-altı yıl geçmiştir. 1960-80 arası Türkiye’sinin sınıf mücadeleleri anılarda taptazedir. Tabii, 60’lı yıllarda Türkiye İşçi Partisi’nin Merkez Yürütme Kurulu’nda görev yapmış olan Yaşar Kemal’in de. Ama bundan 20 yıl sonra, 2005’te, o İnce Memed’in yeni İngilizce edisyona önsözü yazarken, artık “12 Eylül öncesi”, yani büyük mücadeleler çağı çeyrek yüzyıl geridedir. Daha önemlisi, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa yıkılmıştır. Çin kapitalistleşmiştir. Bütün dünya sırtını sosyalizme dönmüştür. Yaşar Kemal öyle bir anda yine ve ısrarla “mecbur adam” demektedir! Hem de Sakarya Şeyhi’nden başka kimi örnek verecek: Che Guevara’yı! 80’ini aşkın Yaşar Abi için “insanlık başkaldırmaya mahkumdur” hâlâ! Ve “insanın içindeki başkaldırının eylemcileri” olan “mecburlar”ın modern örneği Che’dir, devrimci, komünist, enternasyonalist! 21. yüzyılın mecbur gençleri seni çok güzel hatırlayacak Yaşar Abi!

“İnce Memed Çankaya’ya!”

Çok kişi bilmez, ama Yaşar Kemal 2007 yılında cumhurbaşkanı adayı olarak gösterildi. Dönem, AKP ile askeri yöntemlerle uğraşarak Türkiye’yi kurtarabileceklerini sananların anayasada var olduğunu iddia ettikleri uydu-ruk birtakım hükümlerle AKP çoğunluğunun cumhurbaşkanı seçmesini engellemeye çalıştıkları dönem. Bütün Türkiye AKP’li bir cumhurbaşkanı mı, yoksa o aşamada iyice darbeci bıçaklarını bilemiş olan Batıcı-laik kanattan bir cumhurbaşkanı mı tartışmasına gömülmüş. Sosyalist solda bir dizi parti

ve kurum bu gerici kutuplaşmanın karşısına, üçüncü bir cephenin, işçi sınıfı ve Kürt halkının, yoksul köylü ve kent yoksulunun, bütün ezilmişlerin bir adaylığının propagandası ile çıktı. Adayları kimdi? Yaşar Kemal'den iyisi mi olur!

Alçakgönüllü biçimde söyleyelim ki, bu fikrin öncülüğünü yapmanın onuru Devrimci İşçi Partisi'nin öncülü olan *İşçi Mücadelesi* gazetesine düşüyor. O dönemde sık sık birlikte mücadele verdiğimiz bazı gruplarla birlikte Yaşar Abi'yi aday gösterdik. Cumhurbaşkanı'nı hâlâ meclis seçiyordu. Gerici bileşimiyle meclisin Yaşar Kemal'i cumhurbaşkanı seçmeyeceğini bilmiyor muyduk? Oraya kadar gitmeye gerek yok, bu yoksullar ülkesinin anayasasında üniversite mezunlarından başka kimsenin cumhurbaşkanı seçilemeyeceğine dair hüküm olduğunu, Yaşar Abi'nin ise "ortaokuldan terk" olduğunu bilmiyor muyduk? Elbette biliyorduk. Ama bu toprakların halklarının var olan gericiliğe teslim olmasının kader olmadığını ortaya koymaktı amacımız. Aydınlar arasında imza kampanyası yaptık, yayınlarımızla propaganda yaptık, Özgür Gündem gazetesi destek oldu. Elimizden gelen bütün olanaklarla Türkiye halklarına Yaşar Kemal kişiliğinde onurlu evletlerinin olduğunu hatırlattık.

Yaşar Abi'ye elbette oldubitti kabalığı yapmadık. Bu kampanya başlamadan önce tabii ki kendisine danıştık. Görev bana düştü. Tarih önünde yalan söylenmez. Çok memnun olduğunu söyledi. Büyük onurumuzdur.

Daha sonra *İşçi Mücadelesi* gazetesi kapağına "İnce Memed Çankaya'ya!" manşetini attı. Gazeteyi Yaşar Abi'ye ilettik. Okuduktan sonra yine bize sevinç veren sözlerle karşıladı. Sonra ekledi: "Şimdi sen beni bırak. Yahu, o ne güzel gazete! Sizi tebrik ederim" dedi. Siyasi hayatımdan sakladığım en güzel anılardan biridir.

Dört yürekli adam

Yaşar Kemal'in evreni efsanelerden örülmüştür. Bunlardan biri çocukken onu çok etkilemiş. "Beni, ailemin yaşamında en çok etkileyen anamın amcasının macerasıdır" der kendisi. Annesinin amcası eşkıya. Van günlerinde hapishaneye düşüyor. Öteki eşkıya ile birlikte, kendilerinden uzun yıllar sonra nice devrimcinin yapacağı gibi uzun bir tünel kazıyorlar. Tünel uygun yere kadar kazınınca, Yaşar Kemal'in anasının amcası "haydiyin arkadaşlar, beklediğimiz gün geldi, tünel bitti, çıkalım artık" diyor. Ama arkadaşları korkuyor, gelmiyor onunla. Kendisi kaçıyor başarıyla. Ama içi razı olmuyor, insanın diline "yoldaşları" kelimesi geliyor, onlar hâlâ içeride ya, geri dönü-

yor tünele geri girip. Diller döküyor, onları yine kandıramıyor. Mekik dokuyor hapishane ile çıkış arasında. Sonrasını Yaşar Kemal'den dinleyelim:

Gün ıştırken nöbetçi amcayı görmüş, onu vurmuş, yaralı amca, koşarak nöbetçiye ulaşmış, silahını elinden almış. Kurşun seslerine gelen öbür candarmalarla öğleye kadar çarpışmış, sonra da vurulup ölmüş. Ondan sonra efsane başlıyor. Subaylar bu adamın yürekliliğine şaşırılmışlar. Bu kişi ne kişidir ki, hapishaneyi deldiği halde, salt arkadaşlarını bırakmamak için canını vermiş, demişler, göğsünü yarmışlar, bakmışlar ki, göğsünde dört yürek... (A.g.y., s. 34-35)

Bilim artık genlerin önemini ortaya koydu. Yaşar Abi, kendisini çok etkileyen o amcasına çekmiş. Dört yüreği vardı. Birini Türkiye ve dünyanın işçi ve yoksul köylülerine verdi, sosyalizm için mücadele etti. İkincisini, Kürt halkına adadı, onun kurtuluşunu da sosyalizmde gördü. Üçüncüsü, kendi deyişiyle söylersek, sözle kurduğu dünyaya duyduğu sevginin kaynağı oldu. Heyecanla, şevkle, delice yazdı, yüzyılının en büyük dünya romancılarından biri oldu.

Dördüncü yüreği ise sevdiği insanlara adanmıştı. O kadar çok vardı ki onlardan. Hepsine, köylülere özgü o yüksek sesiyle, kahkahasıyla, şen şakrak, verdi verebildiği kadar o sevgiden. Bir cömertlik abidesiydi.

Dört yürekli dev adam, yüzünde bir gülümseme ile uyuduğunu hayal edeceğiz her zaman.